

Transzportfolyamatok a biológiai rendszerekben

Transzportfolyamatok a sejt nyugalmi állapotában

Elektrofiziológiai jelenségek és a transzportfolyamatok kapcsolata

A nyugalmi potenciál jelentősége

a sejt homeosztázisának (sejttérfogat, pH) fenntartása

ingerlékenység

érzékelés

jelátadás

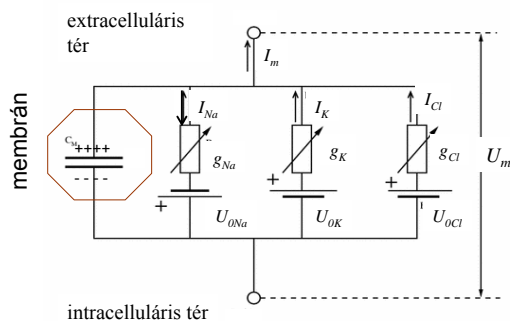
A nyugalmi potenciál értelmezése:

-Donnan vagy egyensúlyi modell

-Transzport modell

-Elektromos modell

A sejtmembrán elektromos modellje:

elektromotoros erő
vezetőképesség
kapacitás

$$I_m = I_{ion} + I_c$$

Konduktív áram

Kapacitív áram

Változik, ha a csatorna
vezetőképessége potenciálfüggő

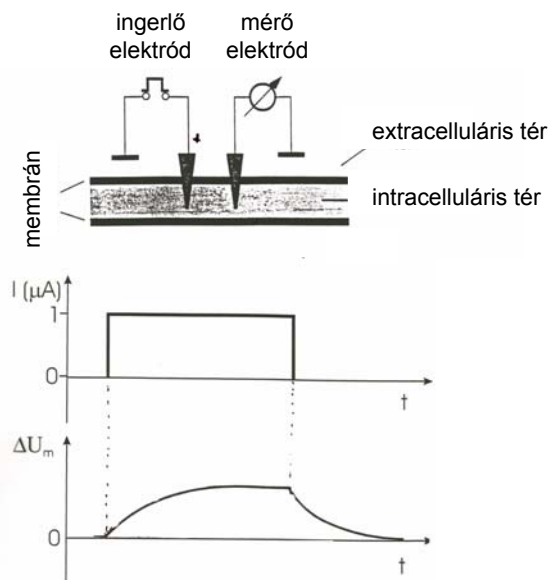
$$I_c = C_m \frac{\Delta U_m}{\Delta t}$$

A nyugalmi potenciál megváltozása

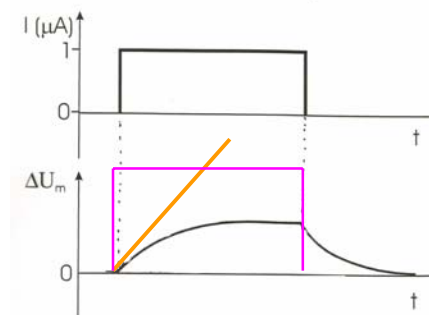
1. A membrán “passzív” elektromos tulajdonságai

Kísérlet

Áramirány :
pozitív töltések
áramlásának
iránya.

Miért éppen így?

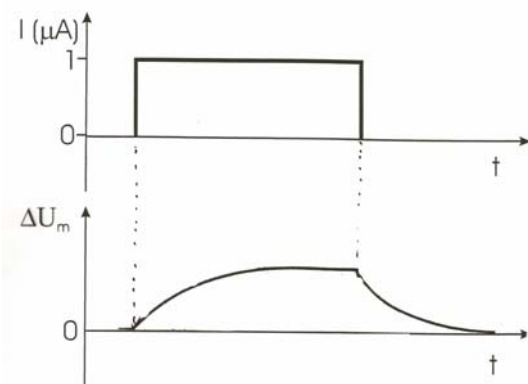

Nem így
Nem így

Miért éppen így?

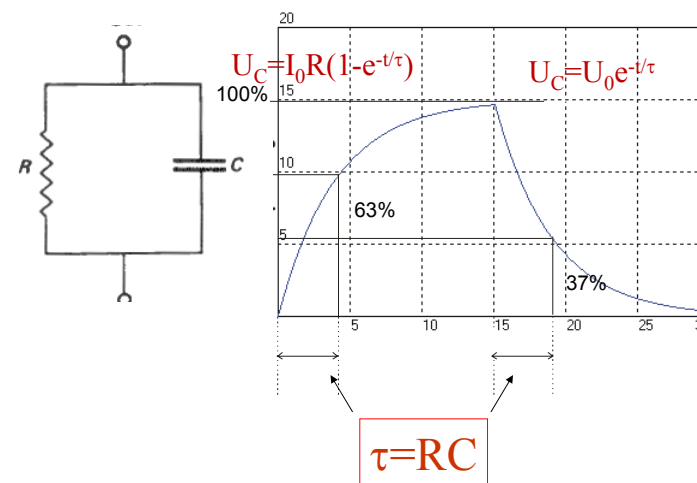
A membrán elektromos tulajdonságai miatt:

- ellenállás
- kapacitás

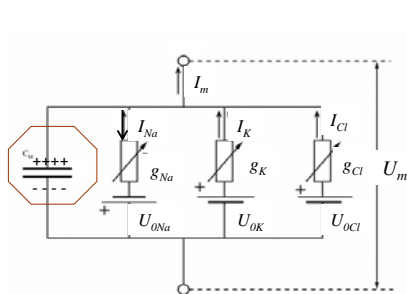

Hol is láttam már ehhez hasonlót?

Párhuzamos RC-kör töltése és kisütése

Összevetése az elektromos modellel:

$$I_{ion} + I_c = I_m = 0$$

$$g_{Na} (U_m - U_{0Na}) = I_{Na}$$

$$g_{ion} (U_m - U_0) = I_{ion}$$

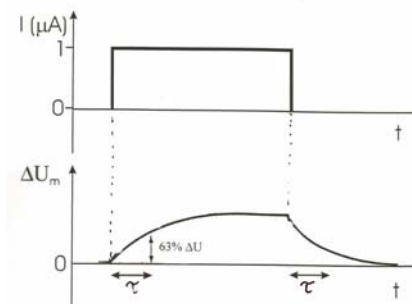
$$C_m \frac{\Delta U_m}{\Delta t} + \frac{\Delta U_m - U_0}{R_m} - I_{inger} = 0$$

Az ingerlés kezdetétől eltelt idő

$$U_m(t) = U_t \left[1 - e^{-\frac{t}{R_m C_m}} \right]$$

A membránpotenciál időbeli változása

A membránpotenciál telítési értéke

a membrán kapacitása
a membrán keresztirányú ellenállása

$$\tau = C_m R_m$$

τ a membrán időállandója:

az az idő, ami alatt az impulzussal keltett feszültségváltozás

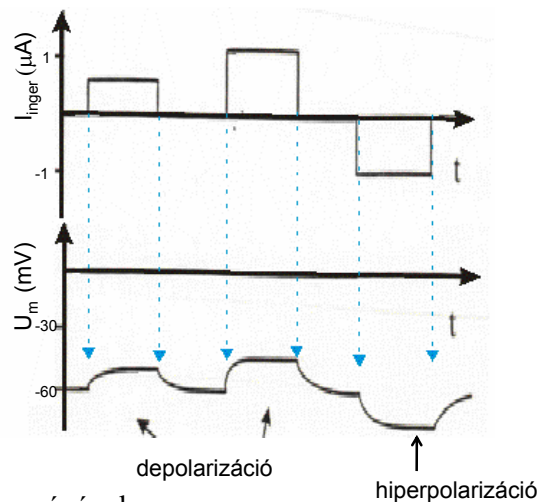
-eléri a telítési érték 63%-át vagy

-az ingerlés megszűnte után e-ed részére csökken

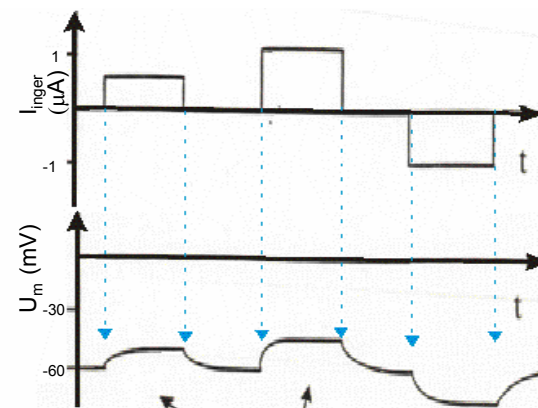
$$U_m(t) = U_t \left[1 - e^{-\frac{t}{R_m C_m}} \right]$$

U_t egyenesen arányos az
ingerlő impulzus nagyságával

A változás meredeksége függ az ingerlő
impulzus nagyságától

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása

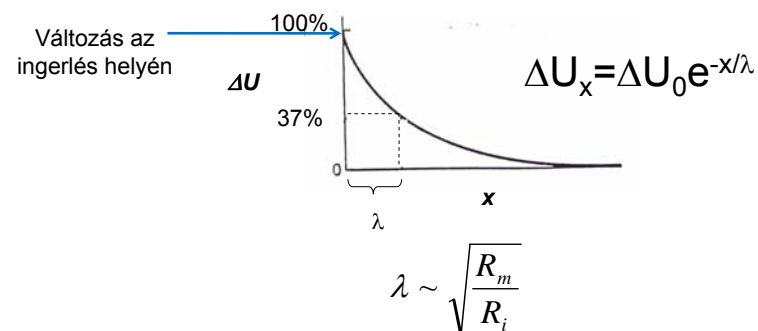
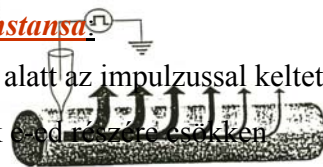

obligát
ugrásmentes
változtatható amplitúdójú
változtatható irányú
analóg
lokalizált

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása az ingerlés helyétől távolodva

λ a membrán térkonstansa

az a távolság, amely alatt az impulzussal keltett feszültségváltozás
maximális értékének $\frac{1}{e}$ részére esik le

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása

- kísérletileg áramimpulzusokkal
- adekvát ingerekkel
- posztszinaptikus membránon neurotranszmitterekkel
- serkentő - depolarizáló
- gátló - hiperpolarizáló

A nyugalmi potenciál helyi megváltozásának jelentősége

ingerületvezetés

érzékelés - receptorműködés

jelátadás

A nyugalmi potenciál megváltozása

2. A membrán “aktív” elektromos tulajdonságai

“Akiós potenciál történelem”

1780: **Luigi Galvani** – elektromos vezetés és izomösszehúzódás kapcsolata

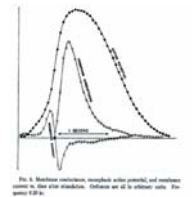
1843: **Emil Dubois-Reymond** – nyugalmi potenciál, ami megváltozik izomösszehúzódáskor

1868: Dubois-Reymond tanítványa **Julius Bernstein** – egyenlőtlen ioneloszlás leírása; ionáram ingerléskor; terjedő elektromos potenciálváltozás: *akciós potenciál*

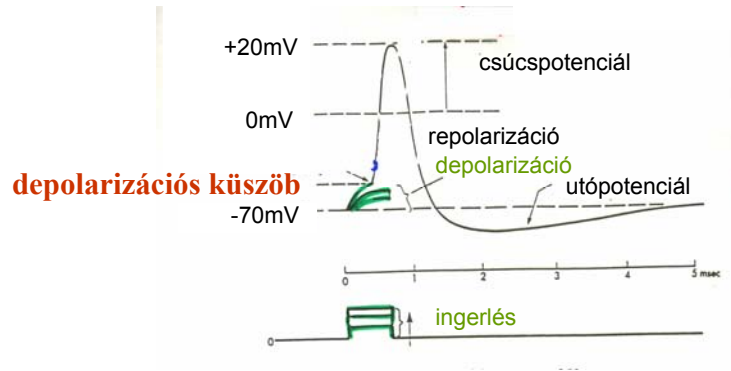

1938: **K.C Cole** – méréssel igazolta, hogy a membrán vezetőképessége megnő az akciós potenciál alatt

1948: **Alan Hodgkin és Bernard Katz** – kimutatta, hogy az akciós potenciál amplitúdója függ az extracelluláris Na^+ koncentrációtól

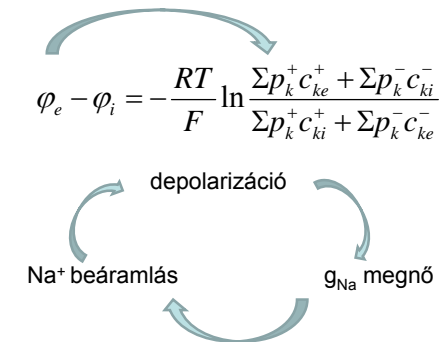
Az akciós potenciál kialakulása

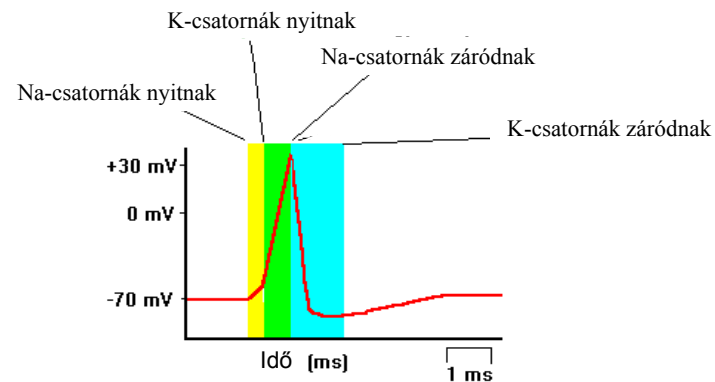
fakultatív
azonos amplitúdójú – minden vagy semmi
nem lokalizált

Hodgkin-Katz hipotézise az akciós potenciál kialakulásáról

feszültségfüggő ioncsatornák működése

Hodgkin-Katz hipotézise az akciós potenciál kialakulásáról

Hogyan lehetne az egyedi ionáramokat mérni?

Andrew Fielding Huxley
(1917-)

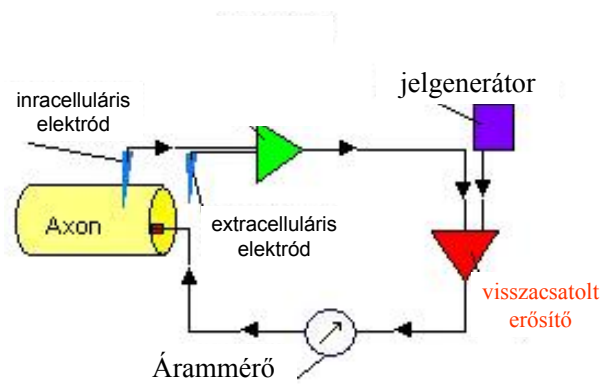

Alan Loyd Hodgkin
(1914-1998)

The Nobel Prize in Physiology or Medicine
1963

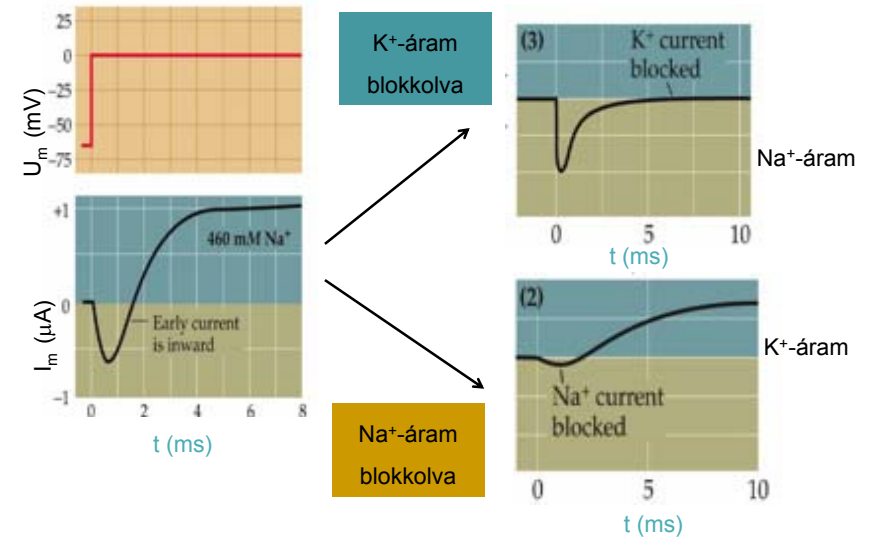
“for their discoveries concerning the ionic mechanisms involved in excitation and inhibition in the peripheral and central portions of the nerve cell membrane”

Voltage Clamp

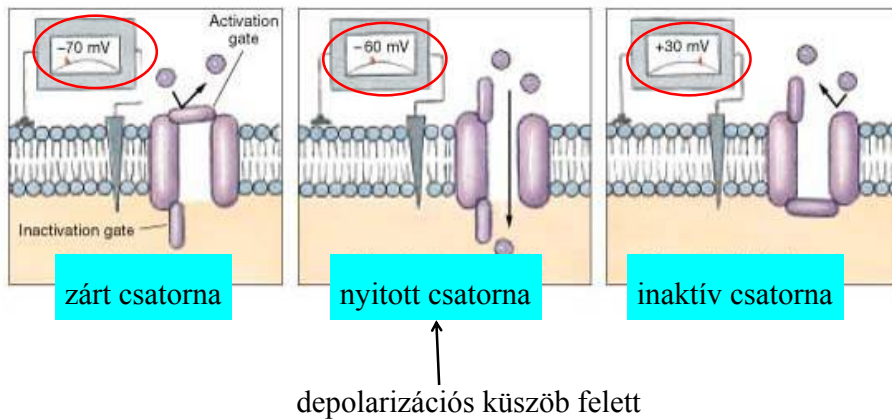

- membránpotenciált állandó értéken tartja
- az ionáramot – áramerősséget – méri

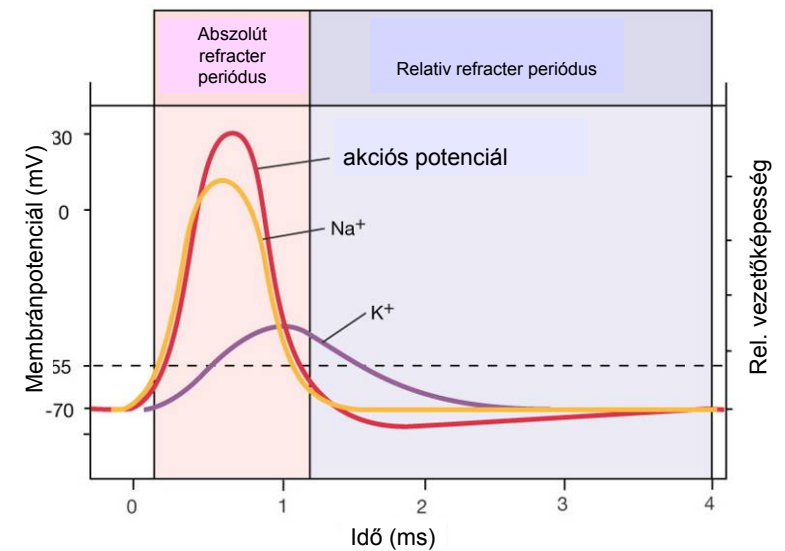
Na⁺ és K⁺ áram mérése

Feszültségszabályozott Na⁺ -csatornák állapotai

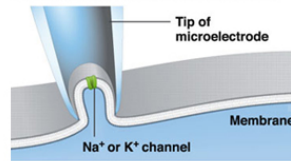

Vezetőképesség az akciós potenciál alatt

Patch Clamp

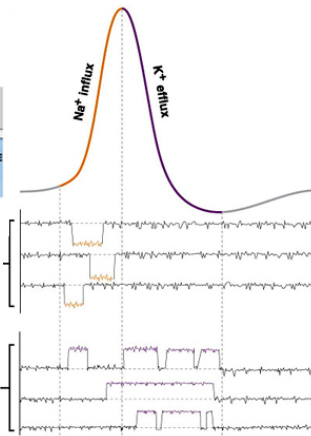
Patch clamping isolates ion channels.

The current of isolated channels can be measured.

Na⁺-
csatornák

K⁺-
csatornák

Egy csatornán keresztül folyó áramot méri

Erwin Neher

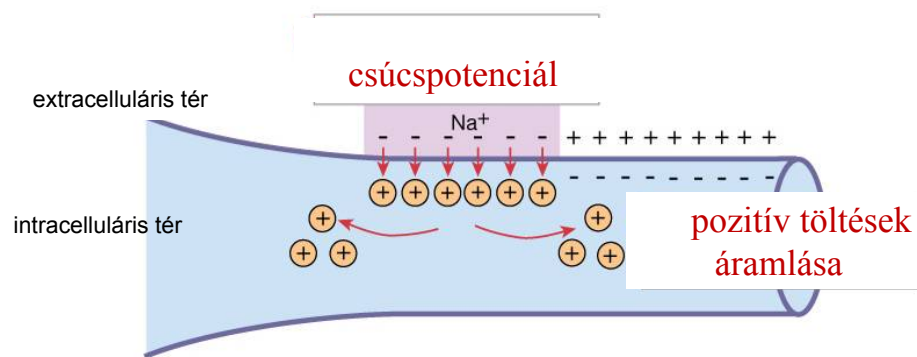

Bert Sakmann

The Nobel Prize in Physiology or Medicine (1991)

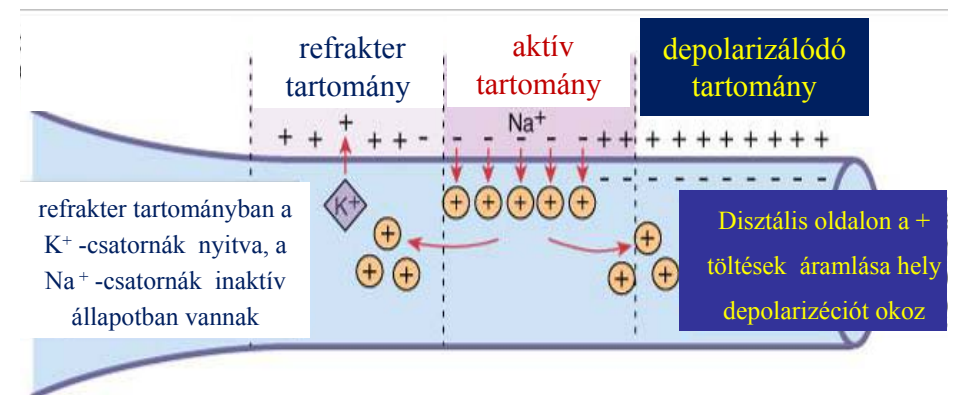
Az elektromos jellemzők hatása a jelvezetés
sebességére

Az akciós potenciál terjedése (1)

Alapja: helyi áramok kialakulása – helyi depolarizáció

Az akciós potenciál terjedése (2)

Terjedés sebessége – milyen gyorsan, milyen messze?

Sebessége: τ és λ , vagyis az elektromos jellemzők függvénye

- mennyi idő alatt éri el a depolarizációs küszöböt — τ

- milyen távolságon éri még el a depolarizációs küszöböt — λ

Az axon sugarának hatása a vezetés sebességére:

$$\lambda \sim \sqrt{\frac{R_m}{R_i}}$$

$$\tau = C_m R_m$$

$$r \uparrow \Rightarrow \begin{matrix} R_i \downarrow (\sim 1/r^2) \\ R_m \downarrow (\sim 1/r) \end{matrix} \Rightarrow \begin{matrix} \tau \downarrow \\ \lambda \uparrow \end{matrix}$$

tintahal óriás axon $r=250\mu\text{m}$

$v=25\text{m/s}$

emberi idegsejt $r=10\mu\text{m}$

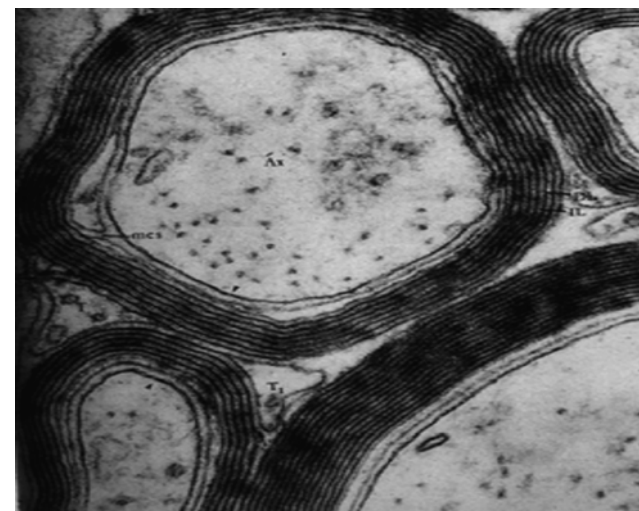
$v \approx 0.5\text{m/s}$?

Hogyan növelhetjük a vezetés sebességét?

1. Az axon sugarának növelésével – metabolikusan “drága”
– helyigényes
2. A membránkapacitás csökkentése, mert kevesebb töltés szükséges a membránpotenciál változtatásához

Megoldás: mielinhüvely !

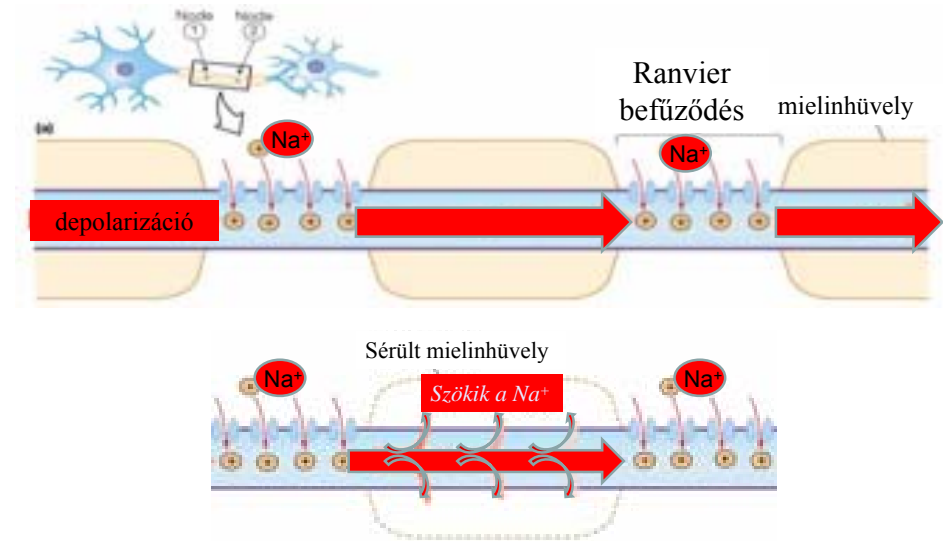
Megoldás: mielinhüvely !

R_m – nagyon nagy $\Rightarrow$ nagy térkonstans

C_m – nagyon kicsi $\Rightarrow$ kis időállandó

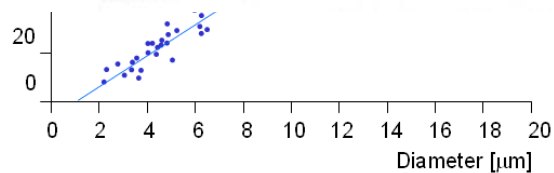
emberi idegsejt $r = 10 \mu\text{m}$
 $v \sim 100 \text{ m/s}$?

Saltatorikus vezetés - gyors, energiatakarékos

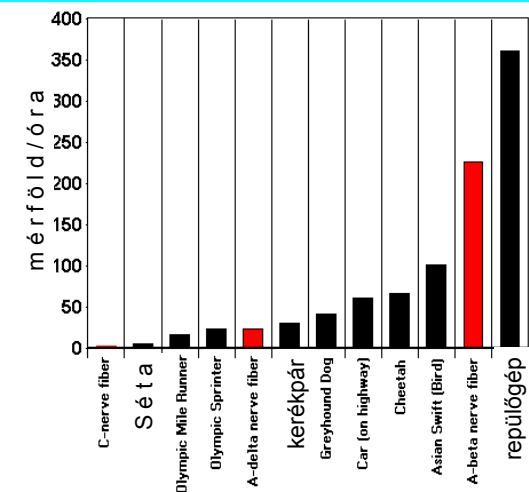

Az átmérő és a mielinhüvely hatása a vezetés sebességére

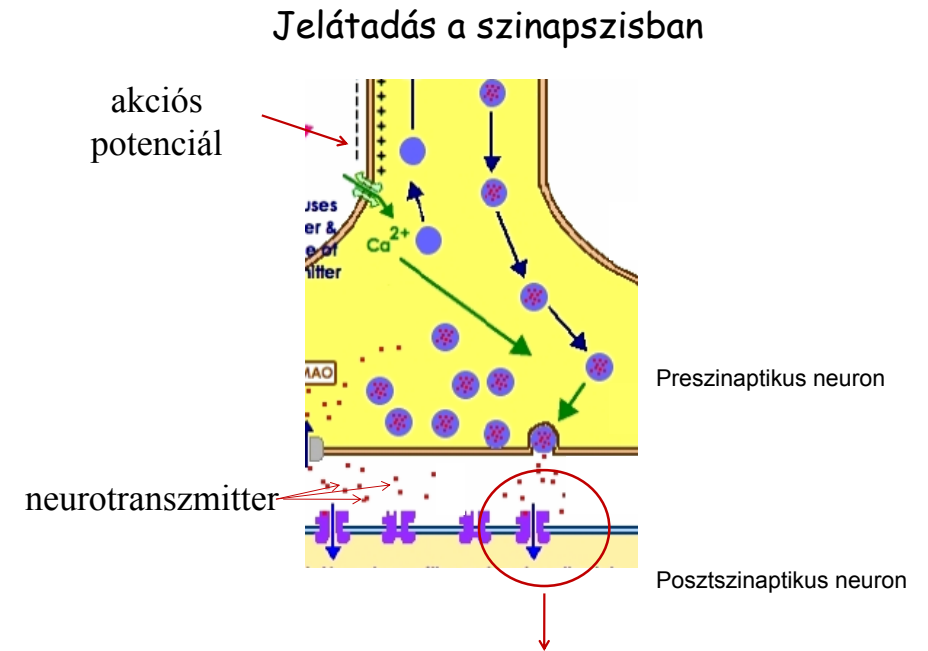
axon típusa	axon átmérője (μm)	vezetés sebessége (m/s)
mielinált		
A α	18.5	42
A β	14.0	25
A γ	11.0	17
B	Approximately 3.0	4.2
nem mielinált		
C	2.5	0.4–0.5

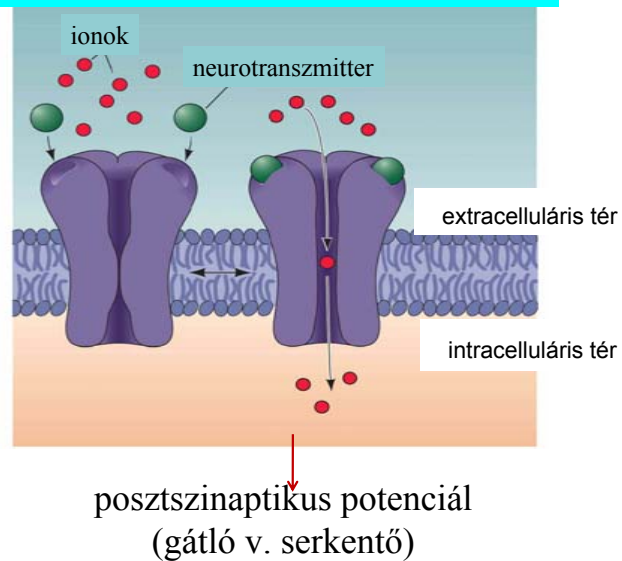
Az átmérő és a mielinhüvely hatása a vezetés sebességére

Az elektromos jellemzők hatása a jelátadás sikerességére

kötődés a ligandum-szabályozott csatornákhöz

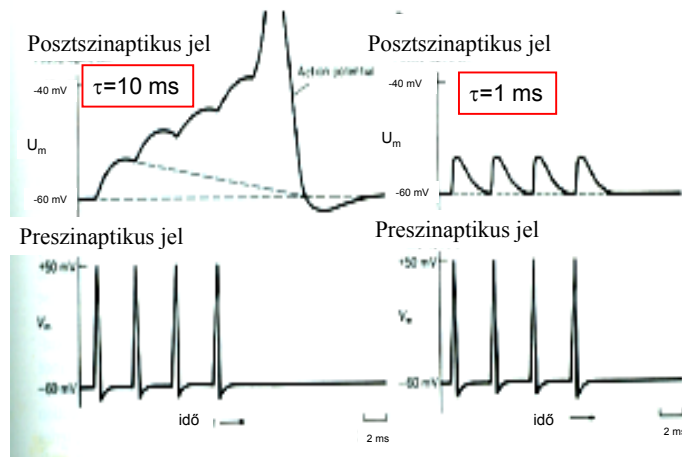

Az elektromos jellemzők hatása a jelátadás sikerességére

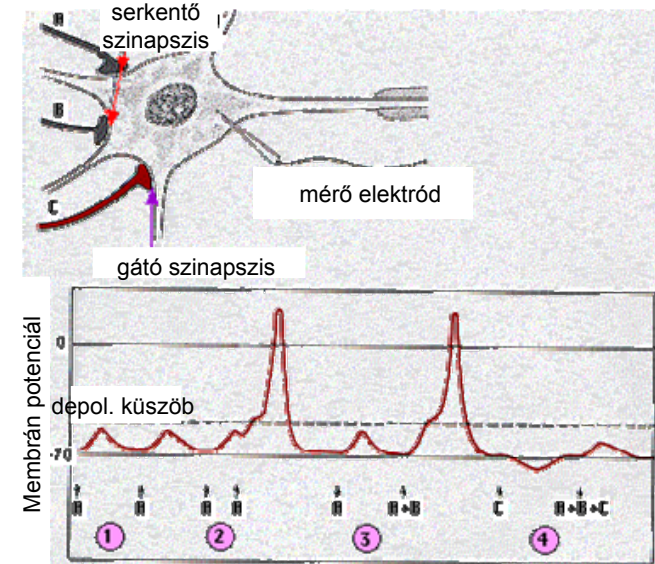
térbeli szummáció: egyidejűleg, több ponton érkező küszöb alatti ingerek összegződése

időbeli szummáció: egyazon pontba érkező küszöb alatti ingerek összegződése

időbeli szummáció: egyazon pontba érkező küszöb
alatti ingerek összegződése akciós potenciált válthat ki

Példa az időbeli és térbeli szummációra

Összefoglalás

Nyugalmi potenciál

leírása: egyensúlyi modell
transzport modell
elektromos modell

szerpe

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása

jellemzői: időállandó
térkonstans
szerepe: ingerületvezetés sebessége
jelátadás sikeressége

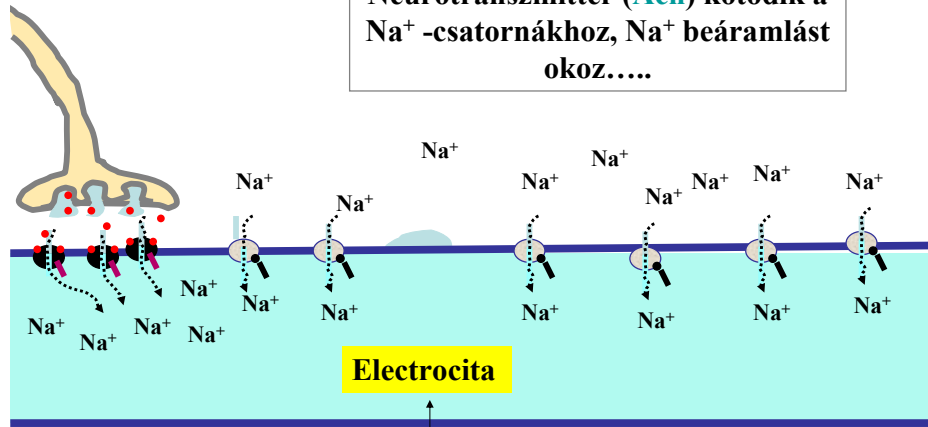
Akciós potenciál

szerpe: információ továbbítás
lefolyása

Elektromos ráják

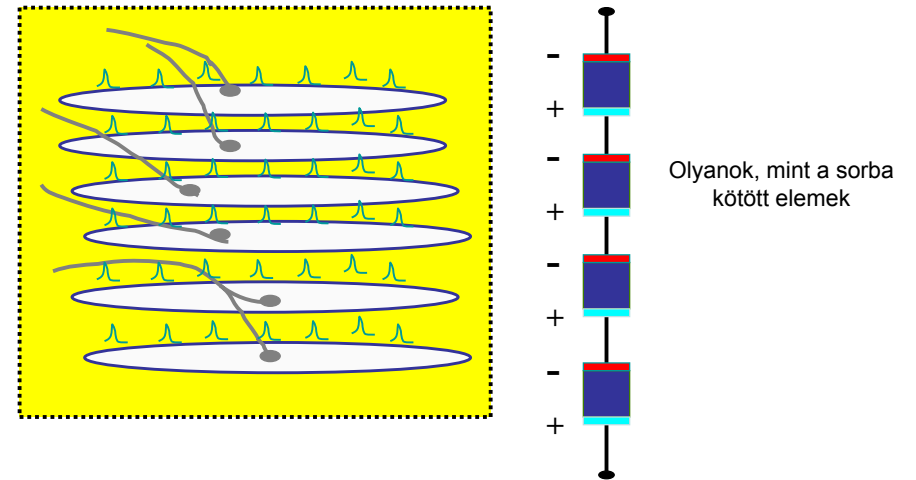

Neurotransmitter (**Ach**) kötődik a Na^+ -csatornákhhoz, Na^+ beáramlást okoz.....

Speciális alakú sejtek

Akciós potenciál – csak a sejt egyik oldalán

6000 electrocita x 0.1 V per sejt = 600 Volts!

